

DOI 10.37491/UNZ.79.3
УДК 341.63

Іван КОСТЯШКІН¹,
Олена ЧЕРНЯК²

ТЛУМАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПУБЛІЧНИЙ ПОРЯДОК» У НОВІТНІЙ СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Досліджено поняття «публічний порядок», наведено доктринальні визначення публічного порядку, а також визначення, використовувани в судовій практиці, зокрема в постановках Верховного Суду. Встановлено, що українське законодавство не містить визначення поняття «публічний порядок», однак з аналізу судової практики можна дійти висновку, що публічний порядок будь-якої країни включає фундаментальні принципи і засади правосуддя, моралі, державного ладу, політичної системи та економічної безпеки, які держава бажає захистити, а отже, «публічний порядок» є поняттям широким та абстрактним. При цьому, така позиція законодавця, зважаючи на наведену у статті судову практику, є обґрунтованою та аргументованою. Проаналізовано, що в ЦК України наведено перелік підстав, за яких правочин може вважатись таким, що порушує публічний порядок, тоді як з аналізу судової практики випливає, що категорія публічного порядку застосовується не до будь-яких правовідносин у державі, а лише

¹ доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
kostyshkin@meta.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-8476-9583>.

² кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного та європейського права,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
chernyack.lena@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-5104-6648>.

щодо суттєвих основ правопорядку. Також у статті проаналізовано, що у визнанні або у виконанні рішень міжнародного комерційного арбітражного суду може бути відмовлено, якщо суд дійде висновку, що визнання та виконання цього арбітражного рішення суперечить публічному порядку України. Як приклад наведені судові справи, в яких у виконанні арбітражних рішень було відмовлено у зв'язку із порушенням публічного порядку. У зв'язку із наведеним вище, доведено, що визначення та розуміння категорії публічного порядку є важливим при визнанні та приведенні до виконання рішень міжнародних комерційних арбітражних судів, а також при визнанні правочинів такими, що порушують публічний порядок, що призводять до нікчемності таких правочинів. Зроблено висновки, що на сьогодні в Україні відсутнє нормативне визначення поняття «публічний порядок», а з аналізу судової практики можна зробити висновок, що судді трактують поняття «публічний порядок» досить широко та абстрактно. Однак, враховуючи, що досить часто справи про визнання правочину таким, що суперечить публічному порядку (недійсний правочин), а також про визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів та іноземних судів є «технічними» справами, з метою уникнення стороною, проти якої постановлене рішення відповідальності за укладеним правочином або ж уникнення реального виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу чи суду, таке тлумачення концепції публічного порядку дає суддям можливість повною мірою дослідити, чи порушує правочин або рішення чинні в державі фундаментальні принципи справедливості і правосуддя, без законодавчо визначеного обмеження поняття «публічний порядок».

Ключові слова: публічний порядок, правова концепція публічного порядку, визнання і виконання іноземних рішень, нікчемний правочин.

У законодавстві України відсутнє чітке тлумачення категорії «публічний порядок», що на практиці може призвести до необґрунтованого визнання або, навпаки, невизнання правочину таким, що порушує публічний порядок, необґрунтованого невизнання рішень міжнародних комерційних арбітражів та іноземних судів, відмови у їх виконанні. У науці до сьогодні не вщухають дискусії щодо доцільності цілісного нормативного визначення категорії «публічний порядок» та його закріплення на нормативному рівні для потреб судової практики та правозастосування загалом. Водночас зарубіжний досвід свідчить, що будь-яка легальна дефініція цього поняття неодмінно призводить до звуження змісту та втрати гнучкості, адже правові системи всіх країн перебувають у перманентному стані розвитку, а тому постійно виникають нові, невідомі до цього сфери, які отримують своє правове регулювання та частково можуть підпадати під сферу дії концепту публічного порядку. Зважаючи на це, важливо слідкувати за правозастосовною практикою тлумачення цього поняття, специфікою його застосування. Варто враховувати й саму правову природу категорії публічного порядку,

якій іманентна резистентність до жорстких нормативних рамок, відповідність потребам динамічної адаптивності до соціальних, політичних та економічних реалій сучасного суспільства. У такому разі керування навіть закріпленою в нормі права кількома роками тому дефініцією або переліком правових випадків, що підпадають під порушення публічного порядку, буде неадекватним функціям та самій ефективності цього інституту.

Проблеми публічного порядку, його порушення як підстави нікчемності правочину, а також питання визнання і виконання іноземних рішень досліджувало багато науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних, серед яких — Д. Боброва, А. Данилов, І. Дзера, І. Дахно, А. Довгерт, О. Кот, В. Кисіль, Л. Лунц, М. Мальський, П. Майер, В. Нагнибіда, М. Сібільов, Ф. Хейфец та ін. Однак аналіз останньої судової практики наразі залишається поза увагою вчених.

Метою статті є встановлення особливостей тлумачення публічного порядку в судовій практиці та практики його застосування в Україні.

Станом на сьогодні законодавство України не містить визначення терміна «публічний порядок», тому для розуміння останнього потрібно звернутись до доктринального визначення та судової практики, зокрема визначень, що містяться в постановках Верховного Суду.

У цілому поняття публічного порядку вперше обґрунтував французький учений Деламар у своєму «Трактаті поліції», описуючи поліцейську активність як важливу сферу державної діяльності, спрямовану на охорону порядку в публічних місцях і припинення виявів «кулачного» права, заснованого на свавіллі. Деламар уперше використав такі поняття, як: «благоустрій», «добробут», «благополуччя», «благочиння» [1, с. 74]. На сьогодні ж, на думку науковців, під публічним порядком необхідно розуміти врегульовану правовими та іншими соціальними нормами систему суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнього життя і здоров'я, повагу до честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі [1, с. 76]. Також у науковій літературі доволі часто можна знайти формулювання, що публічний порядок є відображенням фундаментальних суспільних принципів у моральному, релігійному, економічному, політичному та правовому середовищі [2, с. 80].

Наведені уявлення ясно вказують на еволюцію розуміння концепту публічного порядку, його поступове ускладнення та розширення. Закономірно, що на початку становлення демократичних правових держав категорії *public policy* в англо-американській традиції або *ordre public* у французькій стосувались сфери загального соціального благополуччя, що досягався, в першу чергу, за допомогою системи правоохоронного контролю, тобто через державний примус. Розуміння публічного порядку цілком відповідало його логіко-семантичному змісту, до якого нерідко зводиться цей інститут навіть у деяких сучасних працях. Проте з часом до публічного порядку стали належати, а отже, й його забезпечувати, не лише благоустрій і підтримання суспільного порядку в межах простору людського співіснування, але й явища абстрактного світу, досягнення цивілізації — філософські, релігійні, культурні, економічні та інші засади належного функціонування окремо взятого соціуму. Їх дотримання гарантувало підтримання

стабільного стану такого суспільства, дозволяло прогнозувати його поступальний розвиток, а порушення вже не відповідало духу часу, сприйнятим поглядам на державне і соціальне життя.

Як ми зазначали вище, сутність публічного порядку та мету його застосування як правового інституту слід шукати у правозастосовній практиці, позиціях судів та арбітражів, у яких здійснюється інтерпретація загальних нормативних максим, імперативів, якими встановлюється призначення категорії публічного порядку в найбільш широкому сенсі. Так, на переконання суддів Верховного Суду, термін «публічний порядок» необхідно розуміти як *оціночний критерій*, елементи якого закріплені в публічно-правових нормативних актах держави, що визначають основи державного ладу, політичної системи та економічної безпеки держави. Тому правовий захист не надається жодним правам чи інтересам, які могли б виникнути з дії, що порушує публічний порядок [3; 4]. Іншими словами, публічний порядок — правопорядок держави, визначені принципи і засади, які становлять основу наявного у ній ладу (стосуються її незалежності, цілісності, самостійності й недоторканості й основних конституційних прав, свобод, гарантій тощо) [5; 6]. Невипадково Закон України «Про міжнародне приватне право» пов'язує відмову в застосуванні іноземного права у випадку, якщо застосування призводить до наслідків, явно несумісних з основами правопорядку (публічним порядком) України. У таких випадках застосовується право, яке має найбільш тісний зв'язок з правовідносинами, а якщо таке право визначити або застосувати неможливо, застосовується право України [7].

Отже, публічний порядок тлумачиться крізь призму трьох ключових ціннісних орієнтирів сучасного устрою демократичної держави — її державності як такої (сюди належать суверенітет, незалежність, економічна самостійність і стабільність тощо); суспільного ладу (підтримання правопорядку, гарантування відповідності наслідків впливу іноземного права, укладених правочинів чи іноземних актів правозастосування найважливішим уявленням населення); та прав і свобод індивіда, закріплених у конституції. Сформований трикутник йде від всезагального (держави як інституту та суспільства як організованої цивілізації) до окремого — конкретної особи, її правових можливостей, механізмів захисту прав та свобод та ін.

Так, діяльність Європейського суду з прав людини можливо розглядати як вияв охорони, в першу чергу, регіонального європейського публічного порядку в частині дотримання персональних прав людини і громадянина. Звідси — здійснюється вплив і на суспільний публічний порядок, його формування та розвиток, обмежується свавільне, таке, що суперечить сучасним цінностям, втручання держави в окреслення меж публічного порядку. Держава вже втратила монополію на визначення змісту і функцій цієї концепції, виступаючи радше в ролі арбітра через систему судоустрою, ніж законодавця при встановленні граней публічного порядку.

Додамо, що 19 листопада 2018 р. у Верховну Раду України було подано проект Закону України «Про публічний порядок», у якому було запропоновано визначення публічного порядку. Відповідно до ст. 4 проекту, публічний порядок — це урегульована правовими та іншими соціальними

нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнє життя і здоров'я, повага до честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі [8]. Однак 29 серпня 2019 р. проект Закону було відкликано. При цьому вважаємо, що таке визначення публічного порядку в частині «захист прав і свобод громадян» дещо звужує сам термін публічного порядку, а тому більш доцільно було б застосувати термін «захист прав і свобод людини». Також варто відзначити недоліки цієї дефініції й, зважаючи на відсилання до поняття «система суспільних відносин», яка повинна розкривати зміст публічного порядку, але є лише черговим описовим терміном, що не враховує розуміння *ordre public*, насамперед, як правового принципу. Пропоноване визначення є застарілим та не юридично-конкретним, а ціннісно-описовим. Не відображено тут й економічного, культурного та інших складників сучасної концепції публічного порядку. Проте, на нашу думку, справа не у вдосконаленні наведеного поняття і розширенні його змісту для врахування всіх складників, а у відсутності необхідності нормативного закріплення його як такого.

Взагалі, міжнародний публічний порядок будь-якої країни включає фундаментальні принципи і засади правосуддя, моралі, які держава бажає захистити навіть тоді, коли це не має прямого стосунку до самої держави; правила, які забезпечують фундаментальні політичні, соціальні та економічні інтереси держави (правила про публічний порядок); обов'язок держави з дотримання своїх зобов'язань перед іншими державами та міжнародними організаціями. Це ті незмінні принципи, які виражають стабільність міжнародної системи: в тому числі суверенітет держави, невтручання у внутрішні справи держав, непорушення територіальної цілісності тощо [9]. Такий погляд відповідає сенсу генези публічного порядку та вказує на зміну ролі держави в його підтриманні — від абсолютного суверена до гаранта дотримання й соціального посередника при вирішенні прикладних проблем віднесення тих чи інших суспільних констант до таких, що повинні охоронятись за допомогою подібного нормативного запобіжника.

Що ж стосується категорії публічного порядку, то в цілому змісту поняття «публічний порядок» властиві, насамперед, такі риси, як невизначеність і змінюваність, а також те, що поняття «публічний порядок», як і «інтереси держави й суспільства», тісно пов'язане з державною ідеологією. Категорія «публічний порядок» пов'язана з категорією «публічні інтереси» [10, с. 15]. Вважаємо, що така пов'язаність підтверджується і зважаючи на визначення самого терміна «публічний інтерес». Велика Палата Верховного Суду у своєму рішенні зазначила, що, за загальним визначенням, публічним інтересом є важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами публічної адміністрації. Тобто, резюмуючи позицію Суду, публічний інтерес можливо розглядати як сукупність приватних інтересів [11]. Задоволення ж загальної маси таких приватних інтересів веде й до підтримання публічного інтересу суспільства загалом, підтримуючи системи державного управління, справедливого розподілу благ та захисту від порушень прав і свобод у гармонійному балансі.

З категорією «публічний порядок» досить тісно пов'язано визнання правочинів нікчемними у випадку, якщо такі правочини порушують публічний порядок. Як нами було зазначено у статті вище, хоч українське законодавство і не містить визначення терміна «публічний порядок», натомість у ст. 228 ЦК України наведено перелік підстав, за яких правочин може вважатись таким, що порушує публічний порядок, зокрема якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним.

У постанові Верховного Суду України від 13 квітня 2016 р. у справі № 6-1528цс15 колегія суддів дійшла висновків про те, що, виокремлюючи у положеннях ЦК України правочини, які порушують публічний порядок, як самостійний різновид нікчемних правочинів, законодавець ґрунтується на сутності (змісті) протиправної дії та її небезпеки для інтересів держави та суспільства загалом, враховуючи й значимість таких інтересів, порушених шляхом вчинення цієї категорії нікчемних правочинів. Водночас застосування категорії публічного порядку, на думку Суду, стосується лише суттєвих основ правопорядку, а не будь-яких суспільних правовідносин, що можуть зазнавати відповідної шкоди. Внаслідок цього Суд узагальнив, що публічний порядок слід розуміти крізь призму публічно-правових відносин, які наділені імперативним характером та встановлюють основи державного суспільного ладу [12].

На основі аналізу судової практики можливо резюмувати, що досить поширеною категорією справ є справи щодо визнання спадкового договору недійсним з мотивів порушення публічного порядку. До прикладу, у постанові Верховного Суду у справі № 629/3502/16-ц від 20 травня 2020 р. колегія суддів встановила, що спадковий договір, який сторони уклали під час дії заборони на відчуження земельних часток (паїв) щодо передачі прав на відчуження земельних ділянок та земельних часток (паїв) на майбутнє, порушує публічний порядок держави та є недійсним в силу закону (нікчемним). А сама суть справи полягала в тому, що 3 листопада 2010 р. між позивачем та відповідачем було підписано спадковий договір, згідно з умовами якого відповідач брав на себе зобов'язання, зокрема «шанобливо ставитися до позивача, толерантно — до окремих недоліків характеру, виконувати розпорядження, забезпечувати доглядом, регулярним відвідуванням, наданням побутових послуг (прання постільної білизни, одягу, надання необхідної допомоги по господарству)» та інші зобов'язання. При цьому, у разі смерті відчужувача відповідач за вказаним договором набував права власності на земельну ділянку [13]. Таким чином, охороняється встановлений державою і сприйнятий у суспільстві порядок набуття і відчуження одного з важливих та обмежених суспільних благ, землі у формі земельних ділянок. Додамо, що в іншій постанові Верховний Суд встановив, що в таких категоріях справ визнання недійсним спадкового договору, предметом якого виступала земельна ділянка, не може вважатись належним способом захисту прав та інтересів власника земельної ділянки. Водночас саме відчуження земельної ділянки за спадковим договором також не може

розглядатися як її передача у спадщину, а тому подібне відчуження не є винятком із правила про застосування мораторію [14].

Також концепція публічного порядку є актуальною при визнанні та виконанні рішень міжнародних комерційних арбітражі та судів. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» у визнанні або у виконанні арбітражного рішення, незалежно від того, в якій державі воно було винесено, може бути відмовлено, лише якщо суд визнає, що визнання та виконання цього арбітражного рішення суперечить публічному порядку України [15]. У вітчизняній судовій практиці відзначається, що призначенням правової концепції публічного порядку є захист держави від іноземних судових і арбітражних рішень, визнання та виконання яких може потенційно посягнути на наявні в державі фундаментальні принципи справедливості і правосуддя. Метою положень про публічний порядок є встановлення правового бар'єру на шляху рішень, ухвалених з неприйнятним для внутрішньої правової системи порушенням процесуальних і матеріально-правових принципів, покладених в основу публічного порядку. Ці положення також спрямовані на недопущення визнання та надання на дозволу на виконання рішень, що стали результатом корупційних дій чи неприпустимого невігластва арбітрів. При цьому така відмова, з мотивів порушення публічного порядку, повинна бути обґрунтованою, у зворотному випадку матиме місце блокування рішення, що буде штучним нормативним бар'єром, недопустимим із позицій міжнародної системи виконання іноземних рішень, що існує. Таке блокування не лише призведе до недосягнення завдань арбітражного розгляду і функціонування міжнародного арбітражу як інституту, але й порушуватиме законні права та інтереси осіб, на користь яких таке рішення правомірно ухвалено [16].

Погоджуємось із позицією М. М. Мальського, що за задумом законодавця, публічний порядок повинен стояти на захисті головних суспільних інтересів у разі виникнення спорів з іноземним елементом та визнання і виконання іноземних судових рішень національними судовими установами. Однак, як підкреслює дослідник, таке доволі широке та неконкретизоване визначення не дає можливості ефективно використовувати принцип «публічного порядку» в правозастосовній практиці, що часто призводить до необґрунтованого невизнання іноземних рішень з цих підстав [2, с. 82]. На нашу думку, подолання ризиків настання подібних наслідків для визнання та виконання рішень, що не можуть вважатись такими, що порушують публічний порядок країни місця виконання, є справою часу та побудови відповідної правозастосовної практики, вимагаючи від національних судів, а особливо від судових органів, покликаних забезпечувати єдність судової практики, напрацювання дієвих критеріїв та підходів при зверненні до застереження про публічний порядок. Вбачається, що у найбільш розвинених європейських юрисдикціях така практика вже склалась, що дозволяє говорити про закріплення не лише переліку юридичних казусів, де застосування публічного порядку є необхідним, але й про формування самого виваженого підходу в цьому світлі. Окремо варто наголосити на становленні протягом останніх десятиліть нового публічного порядку

Європейського Союзу як конструкту відповідного регіонального правопорядку, покликаного захистити спільні для Співдружності цінності та принципи.

Судова практика свідчить про те, що в кожному конкретному випадку щодо визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів суд розглядає, чи дійсно таке рішення суперечить публічному порядку, чи це є намаганням відповідача уникнути виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. У рішеннях, у яких порушення публічного порядку відсутнє, судді встановлюють, що виконання арбітражного рішення не суперечить публічному порядку України, її незалежності, цілісності, самостійності та недоторканності, конституційним правам, свободам, гарантіям, оскільки рішення ухвалено лише стосовно боржника як окремої юридичної особи та самостійного учасника господарського обороту, відповідно рішення поширює свою дію тільки на боржника [17]. Частота посилення боржниками, проти яких ухвалено іноземне судове або арбітражне рішення, на порушення внаслідок його визнання і виконання публічного порядку держави, є зворотним боком гнучкості та невизначеності останнього як категорії, що змушує правозастосовні органи ретельно встановлювати та обґрунтовувати факт несумісності іноземних рішень із дійсно національним концептом *ordre public*, відхиляючи доводи про уявну шкоду для державних інтересів, функціонування державних і комунальних підприємств, інших об'єктів та ін.

Також у світлі проблематики публічного порядку актуальним постає аспект санкційного регулювання, запровадженого із прийняттям та набранням чинності Закону України «Про санкції», пов'язаного з фактом збройної агресії щодо України. До прикладу, постановами Верховного Суду у справах № 824/100/19 від 13 лютого 2020 р. та № 761/46285/16-ц від 27 січня 2021 р. було відмовлено Акціонерному товариству «Авіа-Фед-Сервіс» (Російська Федерація) у примусовому виконанні рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті Російської Федерації за позовом АТ «Авіа-Фед-Сервіс» до Державної акціонерної холдингової компанії «Артем» (Україна). Суть справи полягала в тому, що відповідач (ДАХК «Артем») згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку підприємств, установ та організацій оборонно-промислового комплексу» від 30 жовтня 2008 року було включено до вказаного переліку як підприємство оборонно-промислового комплексу України, а відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави» від 4 березня 2015 року № 83 також до переліку об'єктів, які здійснюють діяльність у сфері оборони та мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави. За позивачем (АТ «Авіа-Фед-Сервіс»), натомість, в Україні закріплено правовий статус як за юридичною особою, що зареєстрована в Російській Федерації та входить до списку юридичних осіб, стосовно яких встановлено обмежувальні заходи (санкції) відповідно до п. 746 додатку № 2 до рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування та скасування

персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 2 травня 2018 року.

Таким чином, Верховний Суд постановив, що визнання та виконання рішення МКАС при ТПП РФ суперечитиме публічному порядку України [18; 19]. У наведеному випадку несумісність з публічним порядком України є доведеною та навіть однозначно нормативно закріпленою, ґрунтуючись на наявності встановленої державою і підтриманою суспільством мети — захисту українського суверенітету, обороноздатності та економічної стабільності за умов збройної агресії з боку іншої держави, а також на впровадженому механізмі її досягнення, що втілюється в обмежувальних заходах (санкціях), закріпленні підстав їх застосування і формування списків суб'єктів, які підпадають під мету та підстави. Тобто посилення боржника на несумісність іноземного рішення з основами правопорядку держави в частині захисту її незалежності, державного устрою, оборони важливих об'єктів та ресурсів матиме під собою основу, коли сама держава закріпила за такими інтересами відповідний статус, визнала їхню належність до цінностей, що повинні охоронятись національним публічним порядком. В інших ж випадках, зокрема несення державними підприємствами договірної відповідальності, покладення на них інших законно визнаних іноземним юрисдикційним органом зобов'язань, не може вважатись порушенням українського публічного порядку, оскільки підтримання належного комерційного обороту, його відповідності визнаним міжнародним принципам здійснення господарської діяльності вже саме по собі є частиною економічного складника публічного порядку. У цьому разі виявляється наведена вище характеристика категорії публічного порядку, яка визначається гарантованістю балансу між державними, суспільними та приватними інтересами, встановленням пріоритетності одних над іншими в конкретних правових ситуаціях, захистом тих імперативних положень, які не можуть бути змінені приписами іноземного права, або істотно порушені внаслідок визнання та виконання рішення іноземного або міжнародного органу правозастосування.

Отже, за результатами аналізу судової практики, чітко прослідковується тенденція того, що Верховний Суд дійсно приділяє питанням звернення до публічного порядку у правозастосуванні значної уваги. Зокрема, очевидно, що на сьогодні сформовано цілу низку висновків, які стосуються сутності публічного порядку, підстав та умов його застосування, як при визнанні нікчемності правочинів, так і у питаннях реалізації цього інституту в міжнародному приватному праві. Також прослідковується чітке та неухильне дотримання підстав для відмови у визнанні та виконанні іноземних судових рішень, які передбачені міжнародними договорами України, а також підстав для застосування застереження про публічний порядок у процедурі визнання та приведення до виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів, передбачені ст. V Нью-Йоркської конвенції 1958 року.

Крім цього, в питанні обмеження застосування іноземного права з мотивів суперечності наслідків його дії публічному порядку, так само вбачається, що Верховний Суд виходить з позиції необхідності належного

обґрунтування такої несумісності, неможливості застосування застереження лише в разі відмінностей у правовому регулюванні, різниці в політичній, економічній чи соціальній системах відповідних правопорядків. Такі висновки Верховного Суду є основою для подальшого розвитку концепту публічного порядку у вітчизняній правовій системі, його тлумачення і втілення при розгляді справ судами першої інстанції та апеляційними судами. Якщо порівнювати такі підходи до розуміння категорії публічного порядку з наявними в зарубіжній судовій практиці і доктрині, то вбачається, що розуміння публічного порядку як оціночної категорії є виправданим і загальнопоширеним для абсолютної більшості правових систем. Тому, вважаємо, що подальший розвиток цієї концепції в судовій практиці України повинен бути спрямований на забезпечення послідовності і єдності такої практики, щоб не допустити відходу від прогресивного розуміння публічного порядку в сучасній практиці Верховного Суду. Останню слід оцінювати як позитивну та як таку, що заслуговує подальшого вивчення в різних виявах публічного порядку, зокрема найближчим орієнтиром можуть бути відносини, пов'язані із впровадженням у нашої державі тотальної політики цифровізації, що може створити цілу низку передумов для застосування доктрини публічного порядку при визнанні і виконанні іноземних судових і арбітражних рішень.

Перспективним вбачається й підхід обмеження можливостей відмови в задоволенні заяви про відмову у визнанні і виконанні іноземного судового чи арбітражного рішення, якщо таку заяву було подано з очевидно надуманих, необґрунтованих підстав, які не мають нічого спільного з дійсно мотивами порушення публічного порядку. Таким чином, Верховний Суд може зробити висновок, що така заява є зловживанням своїм правом з боку сторони, яка подає таку заяву і призводить до надмірного затягування процесу, ухилення від договірної відповідальності. Подібний висновок міг би виключити значну кількість подібних справ, слугувати для інших судів важливим прецедентом.

Наразі в Україні відсутня нормативна дефініція поняття «публічного порядку», а на основі аналізу судової практики можливо зробити висновок про існування правової ситуації, коли судді трактують поняття «публічний порядок» досить широко та абстрактно. Однак, враховуючи, що досить часто справи про визнання правочину таким, що суперечить публічному порядку (недійсний правочин), а також про визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів та іноземних судів є «технічними» справами, з метою уникнення стороною, проти якої постановлене рішення відповідальності за укладеним правочином або ж уникнення реального виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу чи суду, таке тлумачення концепції публічного порядку дає суддям можливість повною мірою дослідити, чи порушує правочин або рішення наявні в державі фундаментальні принципи справедливості і правосуддя, без законодавчо визначеного обмеження поняття «публічний порядок». Таким чином, наявна в Україні правозастосовна практика з приводу звернення національних судів до категорії публічного порядку загалом підтверджує життєздатність та ефективність її сучасного існування без явної нагальної потреби в

законодавчому закріпленні сутності, ознак чи критеріїв віднесення тих чи інших фундаментальних цінностей до охоронюваних публічним порядком України понад того регулювання, що вже міститься у ЦК України, Законі України «Про міжнародне приватне право» та інших законодавчих актах. Випадки застосування застереження про публічний порядок у МПрП та в цивільному праві при визнанні нікчемності правочину, що порушує публічний порядок, є достатньо визначеними та апробованими на практиці, відповідають ustalеним у міжнародному праві й правозастосуванні уявленням і концептуальним підходам.

Список використаних джерел

1. *Комісаров С. А.* Поняття та зміст публічного порядку як суспільного явища. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2, Том 2. С. 72–77. URL : <https://bit.ly/3rsKcIE>.
2. *Мальський М. М.* Публічний порядок у транснаціональному виконавчому процесі. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». № 827. Серія: Юридичні науки. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. С. 79–84. *Електронний науковий архів (Інституційний депозитарій) Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка»*. URL : <https://bit.ly/3kIHcqc>.
3. Окрема думка суддів Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 24.03.2021 р. у справі № 667/6644/15-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3kIBVjm>.
4. Окрема думка суддів Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 24.02.2021 р. у справі № 404/10645/14-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3znzqGk>
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 27.02.2020 р. у справі № 824/97/2019. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3iCeoN8>.
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.02.2020 р. у справі № 824/166/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3hUeele>.
7. Про міжнародне приватне право. Закон України від 23.06.2005 р. № 2709–IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3wjYUCR>.
8. Про публічний порядок. проект Закону України від 29.11.2018 р. № 9300. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3kDWMtX>.
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14.01.2021 р. у справі № 824/178/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/2V4IssU>.
10. *Жеков В. І.* Правочини, які порушують публічний порядок за цивільним законодавством України. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2006. 24 с. URL : <https://bit.ly/3Bq1LNP>.
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.02.2019 р. у справі № 810/2763/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3iCFbsC>.

12. Постанова Верховного Суду України від 13.04.2016 р. у справі № 6-1528пц15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/2UrvIGx>.
13. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 20.05.2020 р. у справі № 629/3502/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3xWMqCm>.
14. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.11.2020 р. у справі № 612/765/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3BCI9X4>.
15. Про міжнародний комерційний арбітраж. Закон України від 24.02.1994 р. № 4002–ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 25. Ст. 198.
16. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.02.2021 р. у справі № 824/215/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3x2h0ta>.
17. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21.01.2021 р. у справі № 824/62/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3eEeEtN>.
18. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.02.2020 р. у справі № 824/100/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3zjC93m>.
19. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 27.01.2021 р. у справі № 761/46285/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3x6czxv>.

Надійшла до редакції 01.03.2021

Ivan KOSTIASHKIN,
Olena CHERNIAK

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Interpretation of the «Public Policy» Category in Recent Judicial Practice

The article studies the concept of «public policy», presents doctrinal definitions of public policy, as well as definitions used in judicial practice, in particular in the decisions of the Supreme Court. It is established that the Ukrainian legislation does not contain a definition of «public policy», but from the analysis of case law it can be concluded that the public policy of any country includes the fundamental principles and principles of justice, morality, state system, political system and economic security, which the state wishes to protect, which means «public policy» is a broad and abstract concept. At the same time, such a position of the legislator, given the case law cited in the article, is justified and reasoned. It is analyzed that the Civil Code of Ukraine lists the grounds on which the transaction can be considered as violating public policy, at the same time, the analysis of case law shows that the category of public policy does not apply to any legal relationship in the state, but only on the essential foundations of law and order. The article also analyzes that the recognition or enforcement of the decisions of an international commercial arbitral tribunal may be denied if the court finds that the recognition and enforcement of this arbitral award is contrary to public policy of Ukraine, as an example listed court cases in which the enforcement of arbitral awards was refused due to a violation of public policy. In view of the above, it is proved in the article that the definition and understanding of the category of public policy is important in recognizing and bringing to the enforcement of international commercial arbitration courts decisions, as well as recognition of transactions as such that violates the public

policy, which leads to insignificance of such transactions. It is summarized that today in Ukraine there is no normative definition of the concept of «public policy», and from the analysis of judicial practice we can conclude that judges interpret the concept of «public policy» quite broadly and abstractly. However, given that quite often cases of recognition of a transaction as contrary to public policy (invalid transaction), as well as the recognition and enforcement of international commercial arbitration and foreign courts judgments are «technical» cases brought in order to avoid the liability of a party against whom the decision was made, such an interpretation of the concept of «public policy» gives judges the opportunity to fully investigate, whether transactions or decisions in force violates public policy or the fundamental principles of justice and fairness of the state, without a statutory restriction on the concept of «public policy».

Keywords: *public policy, legal concept of public policy, recognition and enforcement of foreign judgments, void transactions.*